

Heye't sahifeleri

Yazan : Genaral
Abdurahman Aygün

Kavis burcu:

Kavis burcu da; akrepten sonra gelir. Mevsimi sayfin ve son baharın güzel ve Kamersiz gecelerinde semada adeta bir yay şeklinde görülen μ , ζ , ε , η kevkeplerile pek güzel tayin edilebilir. Filhakika bu beş yıldız tıpkı bir yayı andırır. Zaten burcun kavis ile sebebi tesmiyesi dahi budur. Hatta bu burç bundan dolayı, Atlası semavilerde yarısı beygir yarısı insan şeklinde olmak üzere bir yay ile ileriye doğru ok atar bir mahluk şeklinde tasvir ve irae edilegelmektedir. Kavis namı milâtdan altı asır evvel Boğçaadahi (Kleostrat) tarafından verilmiştir. Yukarıda saydığımız kevakibi, kalbülakrebin takriben 25 şer derece şarkında vaki olduklarından bunların ianesile ve harta delaletile diğer yıldızlarında kolaylıkla bulunur.

Batlamyus; α ve β kevkeplerini ikinci kadirden göstermişti. Fakat mururu zamanla bu iki yıldız, ikiyeşer kadirlik leman gaip ettiklerinden, elyevm burcun en parlak yıldızı (ε) kevkebidir, ve ikinci kadirdendir. Hatta Abdurrahmanüssofi; gerek " α ," ve gerek " β ," kevkebini 4,5 inci kadirden gösterdiğine göre büyük mikyasda tahavvülâtî lemaniye izhar ettiklerine şüphe kalmamıştır. Mamafih 1603 tarihinde bu iki kevkep yine ikinci kadirden ididler.

O ile L yıldızları dahi bunlar gibidir. λ kevkebi üçüncüden dördüncüye inmiştir. (V) kevkebi keşif itibarile en eski bir muzaafadır. Mesafeleri 12 dakikadır. Mizar-Alkora benzer. V' V' muzaafasında 2000 senedenberi malûmdur. Her ikisinde beşinci kadirdendirler. Aralarındaki mesafe tıpkı Mizar-Alkor gibi 12 dakikadır, ve çıplak gözlerle müşahedeleri mümkündür. Mamafih aşağıdaki muzaafaların daha büyük mesafeli olmaları; ilmi hey'et noktai nazarından şayanı dikkattir. Zira bu kadar büyük mesafeli muzaafaların cümleside Kavis burcunda tesadüf etmeleri çok gariptir. Ez cümle:

h' h" kadirleri 5 ile 6 dır. Mesafeleri 14' dakikadır.

B' B" „ 3,8 ile 4,5 dir. Mesafeleri 22 dakikadır.

İşbu muzaafa 1000 sene evvel Abdurrahmanüssofi tarafından keşif edilmekle meşhurdur. B' kevkebi ise ayrıca hususî bir muzaafadır. Şu kadarki bunlar memleketimizin yalnız cenup kısımlarından görülürler. Zira meyilleri fazla olmak üzere (---) dırlar.

μ' μ'' kadirleri 4 ile 5,5 dir. Mesafeleri 29 dakikadır.

ζ' ζ'' „ 3,5 „ 5 „ „ 29

p' p'' „ 4,5 „ 6 „ „ 25

z' z'' „ 5,5 „ 5,6 „ „ 31

e' e'' „ 5,4 „ 5,5 „ „ 31

o' o'' „ 4,5 „ 5,5 „ „ 35

Kümeler:

Kehkeşan; bu burcun içinden geçtiği için, bir çok kümei kevakip husule getirmiştir. Bunlardan bir danesi (L) kevkebinin 6 derece altında olup çıplak gözle dahi görülür. İsmi (8 M) dir. En ufak bir dürbin ile buraya bakılırsa, bütün

küreî semanın en muhteşem ve en güzel bir manzumei müsellesi görölür. Semanın bilhassa bu mıntakasındaki kevakinin intizamından bahs ederken (P. Secchi) namındaki heyet şinas: (Evet teşekküli kâinatta o derecede hendesî bir intizam ve o derece hayretbahş .bir ahenk ve idare mevcutturki, bunu her hangi bir tesadüfe hamletmek katiyen mümkün değildir.) demiştir.

İklili cenubi burcu:

Kavis burcunun cenubunda vaki ufak bir burçtur. Kevakinin cümlesi hem ufak ve hemde nısıf küreî cenubide bulunduklarından heyet rasadatı noktayı nazarından şayanı taviye değildirler. Hatta a ile β kevkepleri bile dördüncü kadirdendirler. (γ) kevkebi pek sıkı ve kakikî bir manzumei muzaafadır. Aralarındaki mesafe 1,5 saniyedir. Her ikisinin kadirleri 5,5 dir. Bu iki yıldız 55 sene zarfında bir merkezi müşterek etrafında devr ederler. Hakikî manzumei muzaafalar içinde bunlardan daha seri döneni yoktur.

Cedi burcu:

Cedi burcu ve sonra Deliv burcu, temmuz ve ağustos ayları ortalarında takriben saat 22 de, ağustos ve eylül aylarında saat 21 ve eylül ile teşrinievvel ortalarında saat 20 de mahallin nısfünneharlarından geçerler. Cedi; keçi manasıdır. Fakat bu makamda kullanılan (Capricormi) kelimesi; başı koç, boynuzları keçi, nihayeti balık kuyruğu şeklinde esatirî bir hayvan manasına gelmektedir. Cedinin a ile β kevkeplerini bulmak için nesrüttairi, civarındaki β kevkebine vasl edip tahdit etmeli ve takriben yedi misli mesafesine bakılmalıdır.

π , α , ρ , kevakibi, cedi nam hayvanın güya gözlerini temsil ederler. α kekkebi pek açık bir muzaafai irtisamiyedir. Kadirleri 3 ile 4 olduğundan gözleri keskin olanlar bunları yekdiğerinden tefrik edebilir. Araları ($6'$, $16''$) dır. Hatta; bunlardan bir danesinin seyyaresi ayan beyan müşahade olunmaktadır. Arap felekiyonu α ile β kekkeplarına Saad-üz-zabih derler idiki, (kasabın saaseti) manasına gelmektedir. Cedi burcunun β , γ , δ yıldızları da üçüncü kadirlerdir. Beş tanede dördüncü kadirde kekkebi vardır. Mamafih bu kevakibin hemen cümlesi; asrî tahavvülâtî lemaniye izhar etmişlerdir. Meselâ; α kekkebinin biraz sağında pek ufak bir yıldız vardırki bazen görülmesiyle, bazen de görülmemesiyle meşhurdur. Hatta en büyük rasadiyundan Piyazzi ile Laland bile, bunu görmeğe muvaffak olamamışlardır. Demek oluyorki bu ufak kekkep en büyük tahavvülâtî lemaniyeye maruz bulunmaktadır. Bunlardan başka U, T, S, R kevakibi dahi, mütehavvilei mevkutedendirler. Kevakibi muzaafasına gelince α , π , ζ kekkepleri zikrolunabilir. (4) numaralı kekkep dahi pek yakınında kırmızı yakut renginde bir arkadaşa maliktir. Teşekkülâtî kimyeviye noktai nazarından semada bundan daha garip başka hiç bir kekkep yoktur.

(e) kekkebi de bir muzaafadır. ρ kekkebi ise hem muzaafa ve hem müsellesedir. Yapılan tetkikatı ahirede; ρ kekkebinin bir güneş, refikinin bir seyyare, ufağının da bu seyyarenin bir peyki olduğu anlaşılmıştır. Cedinin timsâlinde kuyruğu temsil eden ϑ , ζ , γ , ε gurup kevakibin altındaki 41 numaralı yıldız civarında ve bunun biraz garbında pek güzel bir küme mevcuttur. Bunun ismi (30 M) dir. İşbu küme 1764 senesinde meşhur (Messier) tarafından keşfedilip evvelâ bir

sehabiye zan olunmuş isede, bilahare Herşelin kuvvetli teleskopile bunun sahabiye değil binlerce yıldızdan mürekkek pek güzel bir küme olduğu anlaşılmıştır. Bunların Arzımıza olan mesafeleri henüz tayin edilememiş isede; bir kaç milyon ziya senesine muadil oldukları tahmin edilmektedir. Bunların civarında hiç bir kevkep bulunmamasıda gariptir. Bundan başka Cedi burcunun β kevkebile, Deliv burcunun ν yıldızı arasında bir küme daha mevcuttur. İsmi (72 M) dir. Bununda mesafesi akıllara durgunluk verecek derecedir.

Deliv burcu:

Mıntakatülburcun en nihayetki sureti olan (Deliv burcu), Cedinin şimalinde boydan boya uzanmış gibidir. Hartada belli başlı kevakibi gösterilmiştir. (Deliv); kova manasına gelir. Burçta bir çok kevakibi sagire bulunup vaziyetleri itibarile bir su mecrasını andırmaktadır. Bu mecranın mebdeini; burcun şimaline müsadif a, 30, o, ρ kevkepleri tarafından temsil edilen tılsımlı bir kavanuz, ve nihayeti ise (Fem-mül-hut) nam birinci kadir kevkebi teşkil eder. Güya kavanuzdan çıkan sular, büyük bir dere halinde ceryan ettikten sonra (Fem-mül-hut) tarafından belğ edilmekte imiş. Fem-mül-hut yıldızı huti cenubînin ağzını temsil eden kevkep olup, bu isim firenklerce dahi aynen kabul edilerek (Fomalhot) tarzında telaffuz olunmaktadır.

Fem-mül-hut un bulunması nisbeten kolaydır, ve bu meşhur yıldız bir kere bulunduktan sonra harta ianesile Deliv burcunun yıldızları da kolay elde edilir. Hartada görüldüğü üzere; feresi azam murabbainın a ile β yıldızları vaslolunupta üç misli temdit olunursa, mevzubahs fem-mül-hut yıldızına

tesadüf olunur. İşbu yıldız ise; nısıf kürei cenubide bulunan birinci kadir kevkeplerinden memalikimizden meri son güneştir. Meyli- (30) derece olduğundan işbu yıldız bile her zaman görülemez. Bu bapta behemhâl eylülde badezzevâl saat 23 de teşrinievvelde saat 21 de teşrinisanide saat 19 da rasad olunabilir. a ile o kevkeplerine Abbasiler (Saa-dül-melik) derler ve burcada (Saki-bül mae) tesmiye ederlerdi. Bu kevkeplerin kadirleri 2,5 olup renklerinde dunuk kırmızıdır. Bunlardan sonra en parlak yıldız (δ) kevkebidir. Leman derecesi 3 dür. ϵ ile λ yıldızları bunlardan sonra gelir. Diğer kevakibi daha ehemmiyetsizdir. (R) kevkebi pek kırmızı bir kevkeptir. Kendisi 6 ncı kadirde olduğu halde 388 günlük bir dercede 11 inciye iner ve çıkar. γ , θ , ν , π , A' , A'' , b' , c' , c'' , T, h kevkepleri deliv burcunun muhtelif suretlerle tahavvülatı lemaniyede bulunan kevakibindendir. Bunlardan (T) kevkebi 203 gün zarfında 6,8 den 12,8 ze kadar tam altı kadirlik tahavvülât göstermiştir ki ilim heyet noktai nazarından harikulade bir şeydir. Demekki bu kevkep dahi son günlerini yaşamaktadır.

δ yıldızı ise tarihi felekiyatta bir şöhreti mahsusaya malkıdır. Filhakika (Tobie Mayer) nam rasad; 1756 senesi 28 eylülünde yeni bir seyyare olduğunu aklına bile getirmiyerek bunun civarında taliin gayri müsmir bir cilvesine mazhariyetle; tesadüfen Uranusu görmüş idi. Bundan yirmi beş sene sonra Vilyam Herşel bunu tanıdı ve seyyarei mezkûre dahi bu iyiliği unutmıyarak müşarünileyhi şereflere gark eyledi.

Tarihen müsbettirki (Lemonnier) namındaki bir Fransız rasadı; 1750 tarihinde dört defa, 1768 de iki defa ve 1771 tarihinde altı defa, ne olduğunu bilmiyerek tam on iki kerre Uranusü görmüş idi.

Burcun kevakibi muzaafaları berveçhi âtidir:

τ τ' kevkepleri güzel ve açık mesafeli bir muzaafadır. Araları 40 dakikadır. τ' kevkebi ayrıca 28 saniyeli bir muzaafadır.

$A' A''$, H, ψ' , 94, f, i, 4', 12, ε kevkepleri işbu burcun belli başlı muzaafalarındandır. Bunlardan ε kevkebi, Deliv burcunun en şirin, en kibar, ve en meşhur ve nazarı dikkate alınmağa en şayan bir muzaafasıdır. Kendisi 3,5 ve refiki 4,3 inci kadirdendirler. Mesafeleri 3,5 saniyedir. Bir devri tam için 800 seneye ihtiyaçları vardır. Bir merkezi müşterek etrafında dönerler. Fakat esbabı meçhul bir hadise münasebetile; bu iki kevkebin hareketlerine bataet arız olarak şimdiki hâlde devre müddetini 1000 seneye çıkarmışlar gibi görünmektedir. Emsâli hiç bir yerde bulunmıyan bu hadise, beynelfelekiyun pek ziyade kilükali mucip olmaktadır.

Kümeler:

2809 numaralı kevkep civarında bir küme mevcuttur. Bunun içinde her hâlde iki yüz bini mütecaviz yıldız bulunup bunlar içinde pek çok muzaafalar bir çok mütehavvileler mevcuttur. Ekserisinin kadiri 14 dir. İsmi (2 M) dir. Bu kümeden daha garip ve ziyadesile hayretengiz bir sehabiyesi vardır. Bu, adeta bir kuyruklu yıldızı andırmaktadır. Bu dahi hartada görülmektedir. γ kevkebinin $1 \frac{1}{3}$ derece kadar civarındadır. Şeklen katınakıs biçiminde olup kutru kebirı 23 saniye ve kutru sagiri 18 saniyedir. 1848 tarihinde Lordrosse meşhur teleskobunu buna çevirdiği vakit zuhalde olduğu gibi bunun dahi etrafında pek büyük bir halka bulunduğunu görmüştür. Tayfı netayice göre bu halka gaziüttabiadır. Cesameti fevkalade olmak üzere:

Güneşimizden 264,000,000,000 kerre ve gayet büyük zan ettiğimiz sevgili arzımızdan ise tam 338,869,800,000,000,000,000 defa daha cesimdir.

Mıntakatülburca bir nazarı icmalî:

Elbette dikkat edilmiştirki mintakatülburç üzerinde bulunan suveri şemaviye hakkındaki tafsilatımız; makalemiz için tuttuğumuz prensibe nazaran biraz fazladır. Bunu bililtizam yaptık. Zira mintakatülburcun ehemmiyeti fazladır. Ve kevakinin ekserisi matlup derecelerde + meyle maliktir. Sonra rasad hususunda mintakatülburç kevakibi, şerait lâzimeyi belagan mabelağ haizdirler. Ve aynı zamanda bütün seyyarat ve Kamer mintakatülburç üzerine mürtesem düştüklerinden bunların her kevkebini bilmemiz lâzımdır. Halbuki kutup etrafındaki burçlara o kadar ehemmiyet vermedik. Sebebi de bunların meyilleri + çuktur, ve mahrekleri ufak dairelerdir. Bu mahrekler üzerinde hareket eden kevakinin süratleri azdır. Ve binaenaleyh ince rasadat meselesi çok büyük melekeye muhtaçtır.

Nısıf kürei cenubiden olup mintakatülburç civarında bulunan, Elcebbar, Külbülkebir, Külbülasgar gibi haizi ehemmiyet burçlarıda aynı suretle biraz mufassal geçeceğiz. Fakat bundan sonraki burçların kısmı küllisi memleketimizden gayri mer'i bulunacağı için onlar hakkında mücmel malûmat vererek ve bir umumî hartada göstererek heyet kısmına hatime çekeceğiz. Zaten nısıf kürei cenubî burçlarından bazılarının bazı kevakibi bizlerden mer'i olsa bile meyilleri (çok) olacağından heyet rasadatı noktai nazarında kabili istifade değillerdir. Bilmünasebe anlatalımki Arzın duruculuğuna

nazaran seyyarat bir burcuda berveçhiati zamanlar kadar eğlenir.

Utarit	Beher	burçta	takriben	7,5	gün
Zühre	"	"	"	19	
Merih	"	"	"	57	
Meşteri	"	"	"	1	sene
Zuhal	"	"	"	2,5	"
Uranüs	"	"	"	7	"
Nepton	"	"	"	14	"
kamer	"	"	"	2	gün
